

Hoe bevorder je gelijke kansen zonder te stigmatiseren?

'Trek iedereen er weer bij, maar focus niet op achterstand'

Het afstandsonderwijs zal voorlopig blijven, nu maar kleine groepen tegelijk naar school mogen komen. Het maakt de verschillen tussen gezinnen duidelijker zichtbaar. Hoe trekken we de kwetsbare leerlingen er weer bij?

Vmbo-school De Joost staat in een Leerdamse achterstandswijk. "Veel van onze leerlingen lopen achter bij lezen en taal", vertelt teamleider Peter Maas. "Bij sommige kinderen is er meestal niemand thuis; school is hun veilige plek. Zij gaan zo laat mogelijk naar huis. De schoolsluiting was lastig voor hen. Een andere groep heeft een veilig thuis, maar wel met een heel eigen cultuur, zodat ze voor ons slecht bereikbaar zijn. Het is fijn dat we weer open zijn; nu kunnen we hen weer even apart nemen." Een van de opdrachten van het onderwijs is om alle kinderen gelijke kansen te bieden. "Kinderen uit de lagere sociale milieus vormen zeker tijdens de coronacrisis een risicogroep", zegt onderwijskundige Hilda Amsing. "Hun prestaties zijn veel afhankelijker geworden van de hulp van hun ouders. De ouders zijn lager opgeleid en kunnen moeilijk hulp geven. De vraag is of de structuur in zo'n gezin zodanig is dat die helpt bij schoolse taken. Als er weinig structuur is omdat ouders geen werk hebben, is het

DE BRONNEN

Peter Maas is teamleider bij vmbo-school De Joost in Leerdam. Andrea Riegman is zorgcoördinator bij het Montfort College in Rotterdam-Zuid. Hilda Amsing is universitair hoofddocent pedagogiek en onderwijswetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen, gespecialiseerd in kansengelijkheid. Vincent Fafeanie houdt zich als senior adviseur bij het Nederlands Jeugdinstituut onder andere bezig met passend onderwijs en onderwijs-zorgarrangementen.

Kwetsbaarheid is niet per se milieugebonden

voor kinderen ook moeilijk om de schoolstructuur te pakken." Wat de coronacrisis met deze kinderen heeft gedaan, is nog niet bekend. "Maar dat laat zich wel een beetje raden", aldus Amsing. "Na vakanties zie je dat kinderen uit de laagste sociale milieus achteruit zijn gegaan in prestaties, terwijl kinderen die thuis van alles meekrijgen, gewoon zijn doorgegroeid. Dus je kunt ervan uitgaan dat die eerste groep te lijden heeft onder de afwezigheid van school."

BINGE-BELLEN

De Joost heeft tijdens de sluiting veel moeite gedaan om met alle leerlingen in contact te blijven. Maas schat dat dit bij 95 tot 98 procent van de leerlingen is gelukt. "Onze vakdocenten gaven op afstand les en hielden in de gaten of de leerlingen hun werk inleverden. De mentor keek dat na in het systeem en zodra hij of zij zag dat er wat achterstand was, belde hij naar huis en vroeg de ouders om uitleg." Als het niet lukte om contact te krijgen, kwam de leerjaarcoördinator in actie. "Die ging echt binge-bellen", vertelt Maas. Lukte het dan nog niet, dan deed de school een melding bij Leerplicht. "Op de 189 leerlingen kwam het bij vijf tot tien leerlingen zo ver. Vaak hadden we die leerlingen al in beeld en ontvingen zij al zorg." Kwetsbaarheid is niet per se milieugebonden. "Ook spanningen in het gezin hebben grote invloed en die komen in alle lagen van de bevolking voor", zegt Amsing. "Je moet dus je ogen goed openhouden voor kinderen die in de knel zijn gekomen." En er kunnen meer redenen zijn waarom kinderen thuis niet goed tot leren komen. Zo ving het Rotterdamse Montfort College tijdens de coronacrisis naast kinderen van ouders met cruciale beroepen en leerlingen voor wie het thuis niet veilig was, bijvoorbeeld ook leerlingen met autisme op, wier ouders hen moeilijk konden begeleiden met huiswerk. Zorgcoördinator Andrea Riegman: "Ook een waarschijnlijk hoogbegaafde

jongen kwam naar de noodopvang omdat zijn moeder hem moeilijk aan het werk kreeg."

DRIE VISIES

Sommige leerlingen hebben thuis heel serieus gewerkt, vertelt Riegman. Maar dat geldt niet voor iedereen. Nu de school weer draait, is het zaak om te kijken hoe de leerlingen er onderwijskundig voor staan en hen er, indien nodig, weer bij trekken. Hoe doe je dat? Amsing schetst drie visies op het geven van gelijke kansen. "Je kunt denken dat je leerlingen gelijke kansen geeft door hen dezelfde bagage mee te geven. Of je sluit zoveel mogelijk aan bij ieders talenten. Een derde manier is om extra in te zetten op kinderen die het moeilijk hebben. Normaal gesproken maak je een keuze op basis van je politieke visie en mens- en maatschappijbeeld. Maar in deze omstandigheden, waar één groep kinderen het onevenredig zwaar heeft, denk ik dat het eerder een plicht is van de school om deze groep extra hulp te geven." Zelf is Amsing in deze situatie voorstander van 'convergente differentiatie'. Ze legt uit: "Als je gaat differentiëren om alle talenten een kans te geven, dan pas je divergente differentiatie toe. Dat betekent dat de verschillen tussen kinderen groter worden. Als je kinderen uit zwakke milieus extra ondersteuning geeft, breng je die niveaus meer naar elkaar toe. Dat is convergente differentiatie. Ik denk dat we daar nu op moeten inzetten."

INHAALMIDDAGEN

Dat is precies wat De Joost in Leerdam gaat doen. Deze school werkt nu met halve klassen. Maas: "De ene helft krijgt les, de andere helft kijkt thuis mee en dat wisselen

'Ook een waarschijnlijk hoogbegaafde jongen kwam naar de noodopvang omdat zijn moeder hem moeilijk aan het werk kreeg'

we dan om." De niet-kernvakken zijn voorlopig geschrapt om ruimte te maken voor twee wekelijkse inhaalmiddagen voor leerlingen met een achterstand. Docenten werken daar met groepjes van acht tot tien leerlingen. "We kijken individueel welke achterstand er is en hoe we kunnen helpen. Daarnaast bieden we de normale zorg. Ik heb goede hoop dat we de leerlingen er zo weer bij kunnen trekken." Ook het Rotterdamse Montfort College denkt na over 'reparatieonderwijs'. Riegman: "Ik denk dat we goed moeten kijken wat leerlingen hebben gemist en hun kansen moeten bieden om extra lessen te volgen." Montfort heeft bovendien studenten ingeschakeld als thuiswerkmaatjes. Veel vo-scholen blijven net als De Joost afstandsonderwijs gebruiken. Als je maar kleine groepen kunt ontvangen, is dat dé manier om ook degenen die thuis zitten, aan het werk te houden. Zo ook het Montfort, waar leraren na de instructie in kleine groepjes op school contact houden met leerlingen via Teams.

GROEIENDE GROEP

Nu veel ouders hun baan kwijtraken, is het mogelijk dat er een nieuwe groep kansarme leerlingen ontstaat. "Het zal

best om een grote groep gaan”, schat Maas in. Hij blijft er nuchter onder. “Als er op het gebied van leerstof achterstand ontstaat, zien we dat vanzelf. En als het financieel niet goed gaat, hebben we onze standaardoplossingen zoals de Stichting Leergeld. Daar zal wel vaker een beroep op worden gedaan.”

Ook Amsing relateert de invloed van een groeiende werkloosheid enigszins. “In Nederland meten we het sociaal niveau af aan het opleidingsniveau van de ouders. Als zij hun baan verliezen, komen ze misschien financieel in de knoei, maar dat opleidingsniveau houden ze. Op zich kunnen die kinderen dus best veel steun meekrijgen. Maar werkloosheid zal best spanningen met zich meebrengen en dat is dan wel weer een risicofactor.” Moeten scholen hier een oogje op houden? Amsing: “Het helpt natuurlijk wel als je je gezinnen kent en weet hoe de thuissituatie ongeveer is.”

Vincent Fafieanie, senior adviseur bij het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) zegt dat het voor scholen altijd raadzaam is om in de gaten te houden wat er gebeurt met kinderen. “Als ouders hun baan verliezen of scheiden, doet dat iets met kinderen en met in hoeverre het hen lukt om te leren. Door gewone dagelijkse dingen bespreekbaar te maken, geef je jongeren het gevoel dat ze gehoord en gezien worden en dat geeft ruimte om te leren. Voor het algemeen welbevinden binnen de school is het belangrijk om leerlingen serieus te nemen, te horen en een schouderklopje, knipoog of duim omhoog te geven. Korte zinnen als: ‘Ik heb gehoord dat je vader werkloos is, dat moet vervelend voor je zijn’, kunnen heel verbindend zijn voor kinderen en ervoor zorgen dat ze zich prettig voelen op school en er ruimte blijft voor leren.”

‘VERMIJD STIGMA’

Hij vindt echter dat scholen moeten zorgen dat ze leerlingen geen stigma bezorgen. “We zouden bij de groep kwetsbare leerlingen niet alleen moeten denken aan onderwijsachterstanden. Dan plak je ze al snel een etiket op. Het gaat per slot om omstandigheden die in hun dagelijks leven altijd al zo waren. De coronacrisis vergroot dat alleen maar uit. Wij zien nu dat deze kinderen geen laptop hebben, dat ze hun huiswerk moeten maken in een kleine woning, dat ze minder ondersteuning krijgen omdat hun ouders de taal niet spreken. Maar die omstandigheden waren er al. We moeten voorkomen dat we vaste beelden krijgen over deze jongeren.”

THUIS GELEERD

Fafieanie pleit voor een positieve benadering. “Kinderen hebben tijdens de weken thuis ook dingen geleerd. Laten we niet te snel zeggen dat deze leerlingen een onderwijs-

‘Korte zinnen als: ‘Ik heb gehoord dat je vader werkloos is, dat moet vervelend voor je zijn’, kunnen heel verbindend zijn’

achterstand hebben opgelopen en vooral kijken naar hoe zij zich in hun situatie hebben ontwikkeld. Ze hebben leren omgaan met internet en devices en via spelcomputers hun Engels verbeterd. En ze hebben thuis gesprekken gevoerd over wat corona betekent, gemerkt wat dat doet met contacten in de familie, en mede verantwoordelijkheid gedragen voor de gezondheid van familieleden. Er is veel gebeurd met alle kinderen in Nederland. Die ervaringen zijn heel rijk en het is van belang om daar goed bij stil te staan. Als je focust op de onderwijsachterstanden, ga je daaraan voorbij en doe je de ontwikkeling van kinderen tekort. Geef ze credit voor wat ze allemaal geleerd hebben.” De NJI-adviseur tip: “Voorkom dat je deze kinderen speciaal maakt. Een kind wil als een gewoon kind worden gezien en gewaardeerd. Natuurlijk moeten we kijken hoe de ontwikkeling is en kinderen daar zo goed mogelijk bij helpen, maar is dat anders dan wat er nu al gebeurt binnen het onderwijs? Bekijk hoe het kind ervoor staat, wat de volgende stap in hun leerontwikkeling moet zijn, en sluit daar bij aan. We moeten kinderen zoveel mogelijk weer het normale aanleren. Dat herkennen ze en daar gedijen ze in.”

LANDEN

Moeten scholen ook aandacht besteden aan de sociaal-emotionele gevolgen van de coronacrisis? Daarover verschillen de meningen. Amsing zegt: “Ik zou focussen op de leerstof, anders ga je bijna voor psycholoog spelen.” Het Montfort College besteedde al aandacht aan het sociaal-emotioneel welzijn toen de school nog dicht was, vertelt Riegman. “Ons schoolmaatschappelijk werk is heel actief geweest met leerlingen die dat nodig hadden. Via Skype bespraken we waar ze mee zaten en wat wij voor hen konden doen. Onze mentoren konden leerlingen hiervoor aanmelden en daarnaast zijn we ook op huisbezoek geweest, op anderhalve meter afstand.” Ook Fafieanie vindt dat je zeker aandacht moet geven aan de sociaal-emotionele kant. “Voer in de klas, of individueel, het gesprek over de afgelopen periode. Over de zorgen die er waren over opa en oma, over dat ze het misschien wel spannend vonden thuis, en dat het vervelend was dat ze hun vrienden niet konden zien. Het is goed dat ze daar uiting aan kunnen geven; die ervaringen moeten een plek krijgen. Als je dat soort dingen deelt met de groep of docent, is dat ook een goed vertrekpunt om weer tot leren te komen. Je hoeft geen therapie te bedrijven, maar moet er gewoon over praten. Dat is van belang voor leerlingen om te kunnen landen, te kunnen hechten en weer een groep te kunnen vormen. Als dát staat, is er weer ruimte om te leren.”

‘Je hoeft geen therapie te bedrijven, praat er gewoon over’